

100 aastat professor Ernst Raudami sünnist

Toomas Asser – TÜ närvikliinik

Tänavu möödus 100 aastat Tartu Ülikooli närvikliiniku kauaaegse juhataja professor Ernst Raudami sünnist. Professor Raudam oli neuroloog ja neurokirurg, kes 45 aastat kestnud tegevuse jooksul järgis prof Ludvig Puusepa loodud kahe eriala ühtsuse põhimõtet, andis hariduse suurele hulga tulevastele arstidele ning oli üks nendest, kes hoidsid sõjaeelse Tartu Ülikooli vaimsust, kutseoskusi ning nõudlikkust.

Ernst Raudam sündis 21. aprillil 1915 Einmanni vallas Järvamaal. 1934. aastal lõpetas ta Paide Gümnaasiumi ja astus samal sügisel TÜ arstiteaduskonda. Üliõpilasena oli ta kuulanud prof Puusepa loenguid ning oli olnud lähedane närvikliinikuga. Olles juba II kursuse üliõpilasena huvitatud närvisüsteemi haigustest, hakkas Raudam süstemaatiliselt tegelema selle valdkonnaga närvikliinikus prof Puusepa juures. 1938. aastal valmis tal kaks uurimuslikku üliõpilastööd.

E. Raudam lõpetas arstiteaduskonna 1940. aastal ning oli seejärel lühikest aega assistent füsioloogia kateedris ja jaoskonnarst Paides. 1940. aasta lõpus kutsus prof Puusepp Raudami TÜ närvikliiniku assistendiks ning 1940. aasta 1. detsembrist kuni 1950. aastani tegutses Raudam Tartu närvikliinikus neuroröntgenoloogina. Algul töötas koos temaga ka Puusepa pikemaajalisem kaastöötaja neurokirurg Feliks Raudkepp, kes aga 1940. aastal siirdus Tallinnasse ning organiseeris endise Greiffenhageni haigla baasil Tallinna neuroloogia ja neurokirurgia haigla, kuhu Tartust läks neuroröntgenoloogiks ka Schmucl Zlaff.

Sõja-aastatel 1941–1945 vähenes Tartu närvikliinikus neuroröntgen-

protseduuride hulk ning ka sõjajärgseil aastail oli uuringute teostamine piiratud. Põhiliseks diagnoosimise abimeetodiks olid pneumoentsefalograafia ning ventrikulograafia. Angiograafiat polnud võimalik teha vastava kontrastaine puudumise tõttu, kuigi meetod oli olnud kliinikus regulaarselt kasutusel 1935. aastast.

E. Raudam viimistles eelkõige kraniograafilise uuringu meetodeid. Regulaarsele kasutusele võeti uusi projektsioone kolju ülesvõteteks: oimuluu püramiidi ülesvõte, nägemisnärvi kanali ülesvõte, projektsioonid tagumise koljuaugu ja suure kuklamulgu uurimiseks. Spinaalsete kasvajate diagnoosimiseks hakati 1942. aastal rakendama pneumomüelograafiat. E. Raudam ja hiljem tema õpilased uurisid sel perioodil teaduslikult pneumoentsefalograafia tsentraalreflektorset toimet.

Pärast prof L. Puusepa surma 1942. aastal määrati TÜ närvikliiniku juhatajaks Voldemar Üprus, kes oli sellel ametikohal kuni prof Johannes Riivese valimiseni. Prof Riives oli 1942. aastal määratud Tallinna neurokirurgia haigla juhatajaks, kuid ta kutsuti 1943. aastal tagasi Tartusse. 1944. aasta hilisul siirdus J. Riives pagulusse, töötas aasta neurokirurgina Stockholmis Karolinska haiglas prof H. Olivecrona juures ning läks 1948. aastal Kanadasse kus töötas New Brunswickis St. Johni üldhaiglas kuni surmani 1971. aastal. Kirjades Raudamile rõhutas Riives korduvalt kliinilise neurofüsioloogia ja eriti elektroentsefalograafia olulisust närvihaiguste diagnoosimisel ning epilepsia kirurgilise ravi korral ja see oli ehk ka ajendiks nende meetodite arenemiseks Tartus.

Prof J. Riivese emigreerumise järel 1944. aasta suvel määrati TÜ närvikliiniku, Tartu Vabariikliku Närvikliiniku peaarstiks ja TÜ neuroloogia kateedri juhatajaks taas V. Üprus. Lisaks temale olid esimestel sõjajärgsetel aastatel närvikliinikus ja neuroloogia kateedris Lydia Rivis, Ernst Raudam ning Eva Roode-Krigul. Ülikooli närvikliinik tuli uuesti asutada, sest kliiniku varad olid suurelt osalt laiali kantud ja ruumid kasutamiseks kõlbmatud. Uutes tingimustes tuli arendada eriala, ravida haigeid ja õpetada üliõpilasi.

1948. aastal sunniti dotsent V. Üprus ülikoolist lahkuma ning E. Raudamist sai kateedrijuhataja. Selleks ajaks oli prof Puusepa õpilastest peale Raudami enda kliinikusse jäänud vaid Lydia Rivis, kes on Raudamit iseloomustanud kui hea intuitsiooniga, alati midagi uut otsivat ja ka leidvat rahutut vaimu. L. Rivis pidas oma arstiks saamisel äärmiselt oluliseks prof J. Riivest, kes oli demokraatlik, taktitundeline ning oma kolleegide suhtes väga lojaalne õpetaja.

E. Raudamil oli hulgaliselt kohustusi juba dotsent V. Üpruse kaastööliseks: kateedri assistent, röntgenikabineti juhataja, Tartu Vabariikliku Närvikliiniku ordinaator ja Pasteuri Jaama juhataja. Neile lisandus veel närvikliiniku juhtimine ning ka vast loodud Tartu Kliinikute Valitsuse juhatamine. Sõjajärgsetel aastatel olid põetuse tase ja üldine töö korraldamine närvikliinikus väga head. Selle eest hoolitsesid juba prof Puusepa ajal töötanud vanemõed Edith Laos ja Ida Widder ning operatsioonide ja röntgenilaborant Lehte Talvi. Raskete halvatustega haigete põetus oli olnud heal tasemel juba

sõjajärgsest ajast. Oskuse ära hoida lamatiste teket oli närvikliinikusse toonud V. Üprus Londoni spinaalsete haigete keskuses töötamise ajast.

Järgnevatel aastatel suurenes kliinikus arstide arv ning 1949. aastal asutati närvikliinikus kaks spetsialiseeritud osakonda. Neuroloogia osakonda juhatas dr L. Rivas ja neurokirurgia osakonna juhatajaks oli dr Ruth Paimre. Dr Paimre aktiivse inimesena korraldas lisaks neurokirurgia osakonnale ka närvikliiniku üldist tegevust ja oli peamine professor Raudami otsuste elluviija. Raudam kaitses 1949. aastal kandidaadiväitekirja „Tsentraalreflektorsetest leukotsütoosist, eriti entsefalograafia puhul“ ning talle anti 1952. aastal dotsendi kutse.

Fokaalpilepsia kirurgilist ravi tehti 1946. aastast saadik ning alates 1962. aastast saadi seda teha elektrokortikograafilise kontrolli all. Diagnostilistel eesmärkidel rakendati operatsiooni ajal ka aju süvastruktuuride elektristimulatsiooni. 1949. aastal taasalusustas tööd histoloogia labor. 1950. aastate teisest poolest alates võeti kliinikus kasutusele mitmed uued diagnostika- ja ravi meetodid. 1957. aastal võeti uuesti kasutusele aju angiograafia ja hakati opereerima ajusiseseid verevalumeid akuutses staadiumis. 1961. aastast alates alustati ajuarterite aneurüsmide operatsioonidega ja 1963. aastast alates teostati kaelaarterite rekonstruktiivseid operatsioone peaaegu isheemiliste haiguste korral.

1959. aastast alates võeti kasutusele stereotaktiline meetodika Parkinsoni tõve ja teiste ekstrapüramidaalsüsteemi haiguste raviks. Algul tekitati destruktioonikolle alkoholiga, 1963. aastast alates monopolaarse diatermiaga ning 1966. aastast TÜ füüsikute ja konstruktoritega koostöös ülikooli töökojas ehitatud originaalse termokauteri abil ja seda tänu sellele, et prof Raudam oskas oma eriala probleemide vastu huvi äratada ka teistes. Juurutati radoonmüelograafia ja täiustati

pneumoentsefalograafilist uurimismetoodikat.

Eriti tuleb esile tõsta prof E. Raudami tegevust lastehalvatustõve likvideerimisel Eestis. 1958. aastal poliomieliidiepideemia ajal hakati E. Raudami initsiatiivil Eesti rahvastikku vaktsineerima nõrgendatud eluspolioviirust sisaldava vaktsiiniga, tänu millele sai Eestist esimene paik Nõukogude Liidus, kus suudeti poliomieliidi levik peatada. Poliomieliidiepideemia ajal närvikliinikusse võetud hingamislihaste halvatuses haigete raviks loodi intensiivravi võimaldav respiratoorne tsentrum. See toimus E. Raudami eestvedamisel ning noorte arstide ja üliõpilaste Arvo Tiku, Ants Veldi, Ain-Elmar Kaasiku, Rein Zuppingu, Matt Mägi kaasalõlmisel. Intensiivravi võtteid hakati rakendama ka teadvushäiretega ajutrauma- ja -insuldihagetel, juurutati intubatsioonnarkoos ja algas neurointensiivravi ajajärk. Koostöös ülikooli konstruktoritega valmistati originaalsed seadmed elektroaerosoolide kasutamiseks raskes seisundis haigete raviks. Prof E. Raudami innustusel võeti kasutusele elektroentsefalograafia meetod ning koos sellega tekkis võimalus teaduslikult uurida kestvaid teadvusseisundeid. Sellel perioodil uuriti aju gaasivahetust ja ainevahetust raske ajukahjustusega haigetel, raskes seisundis haigete transpordiks loodi väljasõidubrigaad. Lisaks sellele alustasid prof Raudam ja dr R. Paimre juba 1957. aastal laialt teatav tegevust närvikliinikus nimme-ristluupiirkonna ja kaelaosa lülivaheketta haigusest tingitud radikulopaatiate diagnostika ja kirurgilise ravi meetodite juurutamiseks. Tartu närvikliinik oli selles valdkonnas üks esimesi toonases Nõukogude Liidus.

Tänu Helsingi Ülikooli neuroloogia-professorile Erkki Kivalole ja prof Raudamile kaasati TÜ neuroloogia kateeder 1973. aastal NSVLi ja Soome tervishoiukoostöö ühisprojekti, mille kestel uuriti Eestis ja Soomes

aju vaskulaarsete haiguste levimust, transitoorse ajuisheemia kulgu, insuldi vältimise võimalusi ning aneurüsmi ruptuuriga patsientide kirurgilise ravi taktikat. Ühised uurimisprojektid olid töös kuni Nõukogude Liidu lagunemiseni ning see võimaldas otseselt olla kursis uute arengusuundumustega nii neuroloogias kui ka neurokirurgias.

Professor Ernst Raudami juhitud teadussuunad olid alati rakendusliku kallakuga ning teadustööde tulemused võeti igapäevases ravitöös kasutusele. Temalt ilmus üle 270 publikatsiooni, mis käsitlesid laia teemaringi, hõlmates nii neuroloogiat kui ka neurokirurgiat – neuroinfektsioone, perifeerse närvisüsteemi patoloogiat, närvihaiguste intensiivravi probleeme, peaaegu vereringe häireid ja funktsionaalset kirurgiat. Tema juhendamisel valmis 4 doktoriväitekirja ja 23 kandidaaditööd. Ulatusliku teadusliku, praktilise ja korraldusliku töö kokkuvõttena valmis tal uurimus „Ägedad neuroinfektsioonid Eesti NSV-s (kliinik, ravi, epidemioloogia ja profülaktika)“, mille eest sai ta 1967. aastal arstiteaduse doktori kraadi ning 1968. aastal valiti E. Raudam professoriks. 1965. ja 1972. aastal pälvis prof Raudami juhitud teaduskollektiiv Nõukogude Eesti preemia.

Prof E. Raudam oli karismaatiline isik, organisaator ja ühiskonnategelane. Ta oli aastail 1969–1975 TÜ arstiteaduskonna dekaan ning aastatel 1959–1963 ja 1963–1967 ENSV Ülemnõukogu saadik ning üleliidulise neurokirurgide seltsi aseesimees. TÜ neuroloogia ja neurokirurgia kateedrit juhatas ta 1984. aasta novembrini, jäädes seejärel samas mõneks ajaks konsultantprofessoriks. Prof Ernst Raudam suri 11. augustil 1992. aastal ja ta on maetud Tartu Vana-Jaani kalmistule.

Arstina oli prof Ernst Raudami moto: „Ei piisa ainult haiguse ravimisest, haiget inimest tuleb igakülgset aidata ja toetada“. Ta oli arst, teadlane ja õppejõud, kelle mälestust hoiavad õpilased hoole ja järjekindlusega nüüdki.